

Права людини в умовах національного та глобального правопорядку

О. В. СТОЛЯРСЬКИЙ

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права
Львівського національного університету імені Івана Франка,
кандидат юридичних наук*

Контури глобального правопорядку вже свідчать про його деструктивність, проте міжнародне співтовариство з цього приводу сповнене оптимізмом. Глобальний правопорядок на думку багатьох вчених досконаліший, ніж національний [1, 38]. Глобалізацію в правовій сфері не можна зводити до формування Інтерполу, міжнародних трибуналів і міжнародних структур з проблем прав людини. «Глобалізація в праві в об'єктивному розумінні виражається перш за все у формуванні нових юридичних відносин, юридичних інститутів і норм», — вважає І. І. Лукашук [2, 173]. На його думку, глобалізація сприяє створенню глобальної правової системи або суперсистеми. І. І. Лукашук також звертає увагу на те, що некоректно говорити як про зникнення межі між міжнародним і внутрішнім правом держав (адже у кожній з цих правових систем своя природа, сфера дії, об'єкт регулювання і механізм дії), так і про пряму дію міжнародного права (оскільки міжнародне право має пряму дію на території держави з її згоди). Навпаки, якби це відбулося, то привело б до порушення їх нормального функціонування. Серед найважливіших правових тенденцій в епоху глобалізації І. І. Лукашук називає: інтернаціоналізацію внутрішнього права держав; конституціоналізацію міжнародного права (закріплення в національних конституціях, особливо в нових, положень про міжнародне право) і, як наслідок, конституціоналізацію зовнішньої політики; доместикацію (або інтернетизацію) міжнародного права — інкорпорацію міжнародного права у внутрішнє; глобалізацію правового регулювання [3, 118].

Застосовуючи термін «правова глобалізація», Н. С. Бондар відзначає, що він відображає якісні характеристики інтернаціоналізації провідних правових систем і зростання загальної в нормативно-правовому житті сучасної цивілізації [4, 140]. Тенденція зростаючого впливу міжнародного права на систему і галузі внутрішнього права в результаті процесу глобалізації цілком очевидна.

Ключове значення має визначення оптимальних форм і способів вирішення даної проблеми, що дозволяють забезпечити розумне поєднання національних і міжнародних інтересів. У зв'язку з цим важливо визначитися у виборі пріоритетів, тому що, як об'єктивно вважає Н.С. Бондар, проблема полягає в тому чи є глобалістськими пріоритетами свобода і права людини (причому права, що набули в другій половині ХХ ст. міжнародний характер) або цінності безпеки? Це пов'язано з тим, що через виникнення в ХХІ в. нових глобальних загроз людству (міжнародний тероризм, природні і техногенні катастрофи, загроза глобального потепління тощо) все більшого значення в сучасному світі набувають питання безпеки особи, суспільства і держави. На думку Н. С. Бондаря, позитивну

відповідь лише на одне з даних питань, що полягає у виборі тільки одного з названих раніше пріоритетів, є сумнівним, тим більше що права і свободи громадян гарантуються перш за все державою. Як справедливо відзначає В. Д. Зорькін, «права і свободи, зокрема природні, не можуть реалізовуватися без дієздатної політичної влади, тобто поза державою як політичним співтовариством народу» [5, 22]. Це обумовлює необхідність пошуку оптимального рішення у визначенні балансу між цінностями публічного характеру, з одного боку, і приватними інтересами — з іншого.

На підставі викладеного, можна стверджувати, що в умовах глобалізації «знаходження балансу влади і свободи складає головний зміст теорії і практики сучасного конституціоналізму», враховуючи, що різка диспропорція інтересів, їх велика конкуренція не просто шкідлива, а й згубна. І право на цьому шляху повинне чітко регламентувати дотримання балансу інтересів, сприяти гармонізації.

При вирішенні цієї найважливішої проблеми важливо враховувати об'єктивно існуючі протиріччя між всесвітнім процесом глобалізації і потребою держав зберегти власну ідентичність. Заслужують уваги міркування академіка Н. Н. Мойсеєва, який, застерігаючи від переоцінки значення реалізації ідеї досягнення універсальності цивілізації, звертає увагу на відсутність єдиних підходів щодо вирішення даної проблеми. На думку Н. Н. Мойсеєва, «в різних умовах, в різні часи, різні суспільства знаходили і знаходять свою межу компромісу між свободою і рівністю, відповідну конкретним життєвим реаліям. Які-небудь загальні універсальні рецепти, придатні для всіх часів і народів, відсутні» [6, 118]. У зв'язку з цим пропозиція про якісь універсальні права людини, однаково придатні для населення всієї планети, є, на його думку, ілюзією. Виділяючи у висловленій Н. Н. Мойсеєвим теорії заперечення проти уніфікації прав людини, Є. А. Лукашева вважає такий підхід раціональним, якщо припускати «неприпустимість форсування процесу сприйняття і запозичення міжнародно-правових норм про права людини всіма державами і регіонами світу» [7, 460]. Є. А. Лукашева обґрунтовано вказує на об'єктивну залежність цього процесу від таких чинників, як соціокультурні системи, традиції і рівень добробуту народів конкретних держав. Такої ж точки зору дотримується і І. А. Ледах, яка вважає, що практика обмеження або відступу від тих, що гарантуються регіональними актами прав і свобод в умовах надзвичайного положення по-різному виявляється в регіонах, залежно від цивілізаційних особливостей, конфесійних засад, традицій і тому подібне, які впливають на трактування і визначення суті прав людини [8, 111]. Аналогічний підхід, загалом, демонструє і Р. Т. Шамсон, який вважає, що цілісному розумінню концепції прав і свобод людини перешкоджає цілий ряд інших обставин, що включають відмінності в соціальних умовах існування людей, зміни поняття і змісту прав людини в ході історичного розвитку, глибокі відмінності в морально-правових переконаннях у різних державах на цю проблему [9, 24]. Аналізуючи іспанський варіант інтегральної моделі прав людини, А. Н. Медушевський також звертає увагу на необхідність врахування можливості реалізації проекту глобалізації світу в конкретних соціальних і історичних умовах [10, 79].

А. Г. Светланов відзначає, що в глобальному розумінні народи світу зовсім не розділяють беззастережно те розуміння прав і свобод, яке існує в Європейському

Союзи і Північній Америці [11, 31]. На це ж звертає увагу І. І. Лукашук, підкреслюючи, що міжнародні пакти про права людини не прийняті більшістю держав світу із-за цивілізаційних відмінностей, подолання яких є вельми складним завданням тривалого характеру, в процесі вирішення якого необхідно зберегти національну спадщину і національну ідентичність [12, 119].

Далеко не випадково останнім часом звертається увага на небезпеку «некритичного запозичення» західних правових інститутів, впровадження яких без врахування реальних умов і національних особливостей може викликати кризові явища. Більш того, враховуючи реальну небезпеку «демонтажу» держави в умовах активного впровадження ідеї глобалізації і нового міжнародного порядку, питання співвідношення національних і міжнародних стандартів прав людини набувають особливого значення.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. *Нерсесянц В. С.* Процессы универсализации права и государства в глобализирующемся мире // Государство и право. — 2005. — № 5. — С. 38.
2. *Лукашук И. И.* Глобализация, государство, право, XXI век. М. : Спарк, 2000. — С. 173.
3. *Лукашук И. И.* Взаимодействие международного и внутригосударственного права в условиях глобализации // Журнал российского права. — 2002. — № 3. — С. 118.
4. Правовая система России в условиях глобализации. Сборник материалов круглого стола. — М., 2005. — С. 140.
5. Право и политика. — 2000. — № 8. — С. 22.
6. *Данченко А. А.* Разрешение коллизий норм европейского и российского права // Российская и европейская правозащитные системы: соотношение и проблемы гармонизации. — Н.Новгород, 2003. — С. 65.
7. *Моисеев Н. Н.* Судьба цивилизации. Путь разума. — М., 2000. — С. 118.
8. Права человека и процессы глобализации современного мира / Отв. ред. Е. А. Лукашева. — М. : Норма, 2005. — С. 460.
9. Правотворчество и технико-юридические проблемы формирования системы российского законодательства в условиях глобализации / Под общ. ред. С. В. Полениной, В. М. Баранова, Е. В. Скурко. — М.-Н.Новгород, 2007. — С. 111.
10. Глобализация в человеческом измерении: Материалы постоянно действующего междисциплинарного семинара Клуба ученых «Глобальный мир» (Вып. 18). — М. : Новый Век, 2002. — С. 24.
11. Право и политика. — 2000. — № 1. — С. 79.
12. Правотворчество и технико-юридические проблемы формирования системы российского законодательства в условиях глобализации / Под общ. ред. С. В. Полениной, В. М. Баранова, Е. В. Скурко. — М., Н. Новгород, 2007. — С. 31.
13. *Лукашук И. И.* Взаимодействие международного и внутригосударственного права в условиях глобализации // Журнал российского права. — 2002. — № 3. — С. 119.

Столярський О. В. Права людини в умовах національного та глобального правопорядку

Анотація. У статті досліджуються права людини в умовах розвитку національного та глобального правопорядку. Зроблено аналіз впливу глобального правопорядку на розвиток національного правопорядку.

Ключові слова: глобалізація, правопорядок, права людини, міжнародне право, національне право.

Столярский О. В. Права человека в условиях национального и глобального правопорядка

Аннотация. В статье исследуются права человека в условиях развития национального и глобального правопорядка. Сделан анализ влияния глобального правопорядка на развитие национального правопорядка.

Ключевые слова: глобализация, правопорядок, права человека, международное право, национальное право.

Stoliarskii O. V. Human rights in the context of national and global legal order

Annotation. In the article probed human rights in the conditions of development of national and global law and order. The features of influence of global law and order and development of national law and order are analysed.

Key words: globalization, law and order, human rights, international law, national right.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2010.